

[דף נא ע"ב משנה] בית שמאי אומרים "שברא מאור האש" ובית הלל אומרים "בורא מאורי האש".
 [דף נב ע"ב גמ'] אמר רבא "ב"ברא" כולו עלמא לא פליגי דברא משמע, כי פליגי ב"בורא", בית שמאי (אומרים) [סברי] "בורא" דעתיד למיברא ובית הלל סברי "בורא" נמי דברא משמע. מתיב רב יוסף (ישעיה מו) "יוצר אור ובורא חושך" (עמוס ד) "יוצר הרים ובורא רוח" (ישעיה מב) "בורא השמים ונוטיהם".
 אלא אמר רב יוסף ב"ברא" ו"בורא" כולו עלמא לא פליגי ד"ברא" משמע,

דברא משמע. לשעבר ויפה לאומרו טעל צרייט האט שברא נשטת ימי בראשית משמין אותו לפי שנמולאי שנת נברא כלאמרינן צפסמים [דף נד]: בורא. דער טהא טורי * אולי צ"ל: רבא.

עין איה

ש"גם כל מעשינו פעלת לנו" ד', עד שגם הדברים המלאכותיים, כמאורי האש, מעשי ידיו הם, "אתה הכינות מאור ושמש".⁵

ב. אמר רבא, ב"ברא" כ"ע ל"פ דברא משמע, כ"פ ב"בורא", בש"א, "בורא" דעתיד למברא, וב"ה סברי, "בורא" נמי דברא משמע. זה הוא כלל מוסכם שראוי לומר ברכות של יחש הבריאה בלשון עבר. אף שחידוש הבריאה מצד שפע הקיום הוא מתמיד, "כאמור: לעושה אורים גדולים כל"ח"¹, שהוציאו מזה מסדרי התפילה², שהוא יתברך מחדש הוא בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, אמנם החובה הראשית היא לבאר שאין שום חידוש ידיעה וחידוש רצון מלפניו ית', ע"כ גם כל הדברים היותר מיוחדים, שאצלנו הם בתור עתידים והיום, הם בתור עבר לגבי החכמה הקדומה של יוצר בראשית ב"ה. ע"כ הלשון היסודית היא המורה עבר בכירור.

ג. מתיב רב יוסף, "יוצר אור ובורא חושך", "יוצר הרים ובורא רוח", "בורא השמים ונוטיהם", אלא אר"י, כ"ברא" ו"בורא" כ"ע ל"פ דברא משמע כו'. מתוך שהעבר וההווה הם ראויים להרשם יחד בצירור אחד על ערך הבריאה ביחש הבורא יתברך אליה, מצד הכנתנו אל הצירור המוסרי המשלימנו, בהבינו יחוסינו אל בוראנו יתברך שמו בכל רגע לקבל חיים ואור מרצונו הטוב, עלינו להשכיל כי ההווה הוא מתהווה ע"י התמדת שפע טובו. ולענין ההכשר המדעי שעלינו להשכיל, שאין בערכו יתעלה שום שינוי, א"כ כבר הוא הכל בחכמתו הקדומה בתור עבר. ע"כ ראוי שתהיינה המלות המורות על סיפור הבריאה, מורות בתוארן

א. בש"א, "שברא מאור האש", וב"ה אומרים, "בורא מאורי האש". יסוד ברכות מאורי האש הוא להורות שלא לכד הבריאה האורגנית וכל יצורי בראשית הטבעיים מעשי ידי ד' המה, והם ממלאים את תפקידם כפי שגזרה חכמתו הנעלה, כ"א גם כל הדברים המלאכותיים שהם ממעשי אנוש ותחבולותיו, שכל דור ודור מחדש בסתרי הטבע להוליד דברים חדשים ותולדות חדשות, כולם מעשי ד' המה, שיצר את הטבע באופן הראוי להתחבר עם שכל האדם, שגם הוא הנהו חלק אחד מחלקי המציאות, שכוחו להשלים ולהוציא אל הפועל את השלמת המציאות הטבעית, כל דבר בזמנו הראוי. ע"כ אנו מברכים על הדבר הראשון שהוציא האדם בחכמתו, והוא אב גדול לכל ההתחדשות של כל הדברים המלאכותיים שהאדם ממציא בחכמתו, הוא יצירת האור והאש. שכבר הורו חז"ל בפרק מקום שנהגו¹ שנתן הקב"ה באדם מעין (בינה) [דוגמא] של מעלה והקיש שני (רעפים²) [אבנים] והוציא אש מביניהם. א"כ האור הוא יצירה מלאכותית מבינת האדם, ואנו מודים ומכירים שהיא מעשה ד' שיצר שכל האדם על זאת התכונה. וכל הדברים הפרטיים שבכל דור ודור הם יוצאים אל הפועל אנו צריכים להכירם למעשה ד', כצמחי השדה היוצאים כל אחד בזמנו כן צמח השכל האנושי המלאכותי יש לו זמנו הקבוע, ובמלאכת ימיו שכבר ראויה היא המציאות להיות משתלמת על ידו בכללה, אז מזדמנת הסיבות שיתעורר האדם בשכלו וברצונו, להוציא כל דבר בעתו, וזאת היא מעין קדושת השבת³ שאנו מכירין בששת ימי המעשה. ע"כ כאשר ביום השבת אנו מעידים על היצירה הכללית שלא נמצא עמה שיתוף שכל פרטי, אנו מעידין אח"כ בהתחלת ימי המעשה,

"הישרות הטהורה אומרת, שכל עמל המדע צריך שיהיה מכוון אל היסוד האידיאלי לתן לרצון האנושי את הפנים היותר טהורים הראוים לו, לעדן את הרצון, לאמצו, לקדשו, לטהרו, להרגילו בחנוכים שונים, שתהיה שאיפתו תמיד רוממה ושגיבה. יתעסקו המדעים איך להוציא מן הכח אל הפועל את כל הפרטים, שהרצונות הטובים והישרים השולטים בעולם שואפים אליהם, והם הם כל צרכי החיים ההגונים, החמריים והרוחניים, אבל מרום פסגת מטרם הכללית צריכה להיות עדינותו של הרצון עצמו, בהירותו השכלית של הרצון והתאדליות עצמיותו.

ואוי לה לאנושיות כולה כשהיא סרה מדרך הישרה, ותחת ליסד את המרכז של כל ההשלמות על הבסיס של עלוי הרצון תניח את הרצון עצמו בגסותו, בלא עבוד ועלוי, וכל עמלה יהיה רק למלא את התאוות הרצוניות שהן זורמות כנחל גפרית וכל מיני גיהנם שולטין בהן. אז נופלת היא אנושיות בכללותה ברשתה הנורא והמכוער של זוהמת עבודה זרה, אשר דם ירדפנה, וממעמקים תקרא אל אל אלהי אמת, לשוב אל התכונה הקדושה של יסוד ההשתדלות הכללית לעלוי הרצון, ואז 'תקרא וד' יענה תשוע ויאמר הנני', כי 'קרוב ד' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת! וזהו כל יסוד התשובה: התעלות הרצון והשתנותו לטובה, לצאת מחושך לאור ומעמק עכור לפתח תקוה. ועמי תלואים למשובתי, 'שובה משובה ישראל', 'שובה ישראל עד ד' אלהיך'".

(אוריאל בגאוסה, סוף ע"ג)

כרמות הוה ויהיו בהבנתן ג"כ עבר. ההוה יהי לפי המובן הגלוי, לפי שהידיעה הזאת צריכה לתועלת המוסרית שצריך להשתמש בה בכל עת, והכל שויים לקבל ההכשר המועיל הזה, בעל לב רחב ובעל לב קצר. ע"כ תואר המלה "יוצר" ו"בורא" הוא הוה, וההבנה הפנימית מחכמת הלשון מורה ג"כ עבר. כי להשלמת השכל ראוי להשכיל כח העבר שביצירה, מצד חכמתו העליונה יחברך שאין בה לא שינוי ולא חידוש. ואע"פ שהידיעה של יחש ההוה היא יסוד מוסרי לגבור² הרגש של אהבת ד' ויראתו, מ"מ יסוד הידיעה של יחש העבר הוא עיקר גדול לשרשי האמונות הישרות של עקרי התורה. ע"כ הקפידא גדולה שיהי' במובן בורא, ד"ברא" משמע, להבליט החכמה הקדומה שמצדה הכל הוא בתור עבר, ואפילו כל הדברים המתחדשים מהריצות האדם ותבונת כפיו, ע"כ לא יפעל כל חידוש לסור מרצונו המונח ע"פ חכמתו הקדומה ב"ה.

(מן איה דהל - ד, ק"ג, ע"ג)

ועליון לרמות את מעמדך בעולם, למעמדו של ילד שנולד בבור בית הסתר של המלך, שהמלך רחם עליו וצוה לספק לו את כל מה שטוב עבורו, ואת כל המצטרף לו, עד שגדל הילד ושכלו התבגר, ולא הנה יודע שקיים משהו בעולם חוץ מהבור ומה שיש בו. ושליח המלך היה בא אליו תמיד ומביא לו את הדרוש לו, גרות, אכל, משקה והלבשה, והוצע לילד כי הוא עבד המלך, וכי הבור וכל אשר בו, וכל המזון שהוא מביא לו, שגף הפל למלך, והטיל על הילד להודות ולשבח למלך.

ויאמר הילד: "אני משבח את פעל הבור הנה אשר לקח אותי להיות לו עבד, ומיטיב רק לי בכל טובותיו, ושם את עינו ואת לבו עלי להשגיח עלי ולמלא את מחסרתי". - אמר לו השליח: אל תכנה את המלך בשם "פעל הבור הנה", פן תחטא בקך, שהרי אין הבור הנה לברו ממשלת המלך, כי מה שנמצא בקרבי ארצותיו יותר מהבור הנה לא יספר מרב. וכן אין אמה לבדך עבדו, כי אין מספר לעבדיו, וכן טובותיו וחסדיו שנהגית מהם, אינם נחשבים למאומה לעמת הטובות שהוא מיטיב לאחרים, וכן השגחתו עליך אין לה ערך לעמת השגחתו על אחרים. - ויאמר הנער: אינני משיג מאומה מכל מה שהזכרת, אני מבין ממהות המלך רק כפי מה שראיתי את טובו וממשלתו. - אמר לו השליח: אמר איפוא קך: "אני משבח את המלך העליון, אשר אין קץ למלכותו, ואין גבול לטובו ולחסדו, ואני נחשב לאין ואפס לעמת חילותיו הרבים, והטוב שהוא משפיע עלי אינו נחשב למאומה לעמת עצם זכותו".

ומעתה הבין הנער ממהות המלך את מה שלא הנה מבין מקדם, ונגדלה רוממותו במחשבתו, ונקנסה אימתו אל לבו, ונגדלה בעיניו מעלת טובו של המלך ומעלת הטוב שנהגה ממנו, שלמרות עצם רוממות המלך ומעוט חשיבות הנער בממלכתו, הנו משגיח עליו ומיטיב לו, וחשיבות מתנותיו עלתה מאז בעיניו.

(חוקו - ב"ד, ע"ג, ע"ג)